

Andrzej Garbarz

"Moralność społeczna. Wybrane zagadnienia z etyki społecznej, gospodarczej i politycznej", Henryk Skorowski, Warszawa 1996 : [recenzja]

Seminare. Poszukiwania naukowe 13, 351-353

1997

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

W zakończeniu książki Autor przedstawia owoce swoich badań. Trzeba przyznać, że zrobił to dobrze. Na szczególną uwagę zasługuje zgromadzona i wykorzystana przez Autora bogata bibliografia, w której po raz pierwszy pojawiły się skompletowane, a zagubione wcześniej niektóre materiały Profesora.

Książka ks. B. Miguta nie tylko sprawia dobre wrażenie, ale jest rzeczywiście pozycją wartościową i interesującą. Napisana jest językiem naukowym bardzo komunikatywnym. Dobrze przybliżyła nam ona prezentowaną przez prof. S. Marsilego, posoborową koncepcję liturgii oraz metodę współczesnego uprawiania teologii liturgicznej.

Książka zainteresuje z pewnością nie tylko liturgistów, godna jest uwagi szerokiego grona teologów i nie tylko.

ks. Adam Durak SDB

Ks. Henryk Skorowski, *Moralność społeczna. Wybrane zagadnienia z etyki społecznej, gospodarczej i politycznej*, Wydawnictwo Salezjańskie, Warszawa 1996, ss. 250 + 2 nlb.

Życie społeczne ze swej natury domaga się uporządkowania według pewnych reguł. Reguły te określane są przede wszystkim przez prawo stanowione. Podstawą jednak tego prawa muszą być zasady etyczne. W przeciwnym razie prawo nie będzie spełniać swej funkcji. Będzie słabe, albo będzie działać wręcz destruktywnie na daną społeczność. Między innymi z tego względu rodzi się ciągła potrzeba określania wymiaru etycznego we wszystkich dziedzinach życia społecznego.

Potrzeba ta dotyczy nie tylko bezpośrednio relacji międzyludzkich, ale również wszystkich tych odniesień, które na nie wpływają. Obejmuje więc ona zarówno niezwykle ważny sektor gospodarczy, a także wszystkie działania wchodzące w zakres najszerzej pojętej polityki, w tym również polityki międzynarodowej. Naprzeciw potrzebie przybliżeniu etycznych zasad w życiu społecznym wychodzi wydana przez Wydawnictwo Salezjańskie, książka ks. dr. hab. Henryka Skorowskiego SDB, *Moralność społeczna*, Warszawa 1996.

Autor zaznacza w podtytule, że interesują go „wybrane zagadnienia z etyki społecznej, gospodarczej i politycznej”. I jest to zrozumiałe, gdyż nie sposób w jednej publikacji omówić wszystkich problemów, jakie pojawiają się w tym przedmiocie. Dodać należy, że ks. Skorowski, dziekan Wydziału Historyczno-Społecznego w ATK w Warszawie, od lat zajmuje się problematyką społeczną. Opublikował na ten temat szereg artykułów, a w ostatnich latach także książek, m.in. *Być chrześcijaninem i obywatelem dziś. Refleksje o postawach moralno-społecznych*, Warszawa 1994 i *Problematyka praw człowieka*, Warszawa 1996.

W kolejnej swej publikacji ks. Skorowski rozważa moralność społeczną „w świetle myśli społecznej Kościoła”, a dokładniej – jak pisze we Wstępie – odniesienie człowieka, który jest osobą do procesów historyczno-kulturowo-społeczno-gospodarczo-politycznych (s. 5). Już samo zestawienie ze sobą tych relacji pokazuje skomplikowany splot rozmaitych zagadnień, które są poruszane w sześciu rozdziałach książki.

W pierwszym z nich Autor przybliży chrześcijańską koncepcję osoby ludzkiej (s. 16). Odwołując się do niej ks. Skorowski stwierdza, że fundamentalnym elementem chrześcijańskiej wizji człowieka jest „godność osoby”. Nie zrozumie się jednak tego pojęcia „bez zrozumienia zasadniczych prawd chrześcijańskiej antropologii” (s. 17). Niepowtarzalną wartość osoby ludzkiej można odkryć wówczas, gdy zauważy się jej zarówno przyrodzoną, czyli cielesno-duchową sferę, jak również nadprzyrodzoną jej godność, wynikającą z prawdy o podobieństwie człowieka do Boga i usynowieniu go przez fakt odkupienia dokonany przez Chrystusa (s. 19).

W odniesieniu do innych człowiek jest bytem społecznym. Jak zauważa ks. Skorowski „pojęcie społeczności kryje w sobie dwa istotne elementy”. Po pierwsze, życie społeczne potrzebne jest człowiekowi do jego funkcjonowania i rozwoju. Drugi element dotyczy potrzeby człowieka do udzielania siebie innym i do uczestniczenia w wartościach osobowych innych (s. 20). Te dwa elementy znajdują swój wyraz w wielu płaszczyznach, w których od urodzenia kształtuje się człowiek (s. 21-24). Podstawą tego kształtowania się, albo lepiej samostanowienia jest podmiotowość ludzka. Odwołując się do analiz K. Wojtyły, Autor omawianej pozycji twierdzi, że „w pojęciu osoby zawiera się całe pojęcie podmiotowości rozumianej jako oryginalność człowieka i jego nieredukowalność” (s. 25). To zaś z kolei domaga się urzeczywistnienia przez aktywność i działanie człowieka.

Cytując szereg autorów ks. Skorowski wyjaśnia, że aktywność i zaangażowanie człowieka „to po prostu wartościowość osoby dla otaczającej go rzeczywistości” (s. 27). Samo jednak pojęcie „wartościowości” osoby jest dość wieloznaczne. Według katolickiej nauki społecznej bowiem nie ma jednostek „bezwartościowych”. Używając pojęć „wartościowość”, „jednostka wartościowa” trzeba dopowiedzieć, że chodzi o rzeczywiste uczestnictwo osoby w otaczającej ją rzeczywistości oraz o świadomą jej odpowiedzialność za współtworzenie własnego środowiska (s. 28). Tak rozumiana „wartościowość” jednostki jest wyrazem jej zaangażowania na rzecz dobra wspólnego.

W rozdziale drugim swojej książki ks. Skorowski omawia zasady życia społecznego, według których powinny być tworzone struktury tego życia, aby było ono na miarę godności człowieka (s. 34). Do fundamentalnych zasad należą: zasada wolności (s. 35-40); zasada pomocniczości (s. 40-43); zasada solidarności (s. 43-46); zasada sprawiedliwości (s. 47-49).

Kolejne rozdziały pracy Autor tytułuje podobnie *Z problematyki... życia rodzinnego* (s. 50-78); *życia zawodowego* (s. 79-117); *narodu i państwa* (s. 118-205), *międzynarodowej* (s. 206-242). Już z tego układu widać wyraźnie, że treść rozważań ułożona jest według coraz szerszych kręgów społecznych. Warto zwrócić uwagę na fakt, że ks. Skorowski omawiając poszczególne kręgi społeczne dotyka zagadnień aktualnych i interesujących. Dla przykładu, rozpatrując problematykę rodziny omawia niezwykle ważny, a mało chyba znany i komentowany dokument Stolicy Apostolskiej, *Kartę Praw Rodziny* (s. 72-78).

W zakresie życia zawodowego Autor przybliży między innymi prawa ludzi pracy (s. 93). Powołując się na dokumenty zarówno kościelne, jak i świeckie, omawia następujące prawa: prawo do pracy (s. 95); prawo do odpowiednich warunków pracy (s. 96); prawo do płacy (s. 97); prawo do tworzenia związków zawodowych (s. 99). Cenne jest również zauważenie i wyodrębnienie problematyki specyficznych społeczności zawodowych (s. 100). Ks. Skorowski wspominając o zawodach mających swoją specyfikę, takich jak zawód lekarza, nauczyciela czy dziennikarza, szerzej omawia społeczność wojskową (s. 101-117). Wydaje się, że tę część książki powinni przeczytać nie tylko fachowcy, ale także kapelani wojskowi, kadra wojskowa i sami żołnierze. Może łatwiej wówczas byłoby połączyć szczytne ideały z szarą i nie zawsze ciekawą rzeczywistością dnia codziennego.

Na uwagę zasługują także rozważania dotyczące ojczyzny i patriotyzmu, a zwłaszcza punkty dotyczące „małych ojczyzn”, patriotyzmu lokalnego (s. 148-155) oraz funkcjonowania samorządu terytorialnego w strukturach społeczności państwowej (s. 169-205). Zważywszy na fakt, że Autor prezentowanych refleksji swoją pracę habilitacyjną napisał na temat *Antropologiczno-etyczne aspekty regionalizmu* (Warszawa 1990), mamy do czynienia ze specjalistyczną i fachową analizą i oceną także aktualnych na gruncie polskim zjawisk i związanych z nimi problemów.

W problematyce międzynarodowej istotne i ważne są sprawy dotyczące pokoju i wojny (s. 215-230); zadłużenia zagranicznego (s. 230-236); zagrożenie środowiska naturalnego (s. 236-242). Całość książki uzupełnia bibliografia, w której ks. Skorowski podaje dokumenty społeczne Kościoła, dokumenty świeckie oraz wybraną literaturę (s. 245-250).

Wydana w ładnej szacie graficznej książka jest lekturą, po którą powinni sięgnąć wszyscy ci, którzy działają na różnych odcinkach życia społecznego. Wymiar etyczny tego życia naświet-

lony z pozycji katolickiej nauki społecznej, ukazuje się nie tylko jako ideał, ale pobudza do głębszej refleksji, jak kształtować w oparciu o nie życie społeczne, gospodarcze i społeczne.

ks. Andrzej Garbarz

Reinhold Weinschenk, *Podstawy pedagogiki Księdza Bosko*, Warszawa, Wydawnictwo Salezjańskie 1996, ss. 208.

Wiosną tego roku ukazała się w „Wydawnictwie Salezjańskim”, w tłumaczeniu na język polski, książka poświęcona ks. Bosko, dokładniej jego idei wychowawczej, jakim był system prewencyjny. Autorem książki jest niemiecki salezjanin, wykładowca Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Monachium (oddział w Benediktbeuern). Książka jest dość obszerna, zawiera ponad dwieście stron.

Treść książki autor przedstawia w pięciu rozdziałach. Przedtem jednak umieścił dość długi wstęp. Ukazał w nim w sposób syntetyczny postać ks. Bosko, jego historię życia i jego pracę na rzecz młodzieży, na tle innych ówczesnych systemów wychowawczych i pedagogów XIX wieku.

Rozdział pierwszy poświęcony metodom wychowawczym, przedstawia ks. Bosko jako młodego księdza, który zauważył na ulicach i więzieniach Turynu niesamowitą nędzę młodych chłopców. Chciał dla nich coś zrobić. Powoli uświadamiał sobie, że może pomóc im ktoś, kto ich polubi, spróbuje zrozumieć ich sytuację i znajdzie odpowiednią metodę, aby do nich trafić. Opracowując własną metodę działania, zmierzał do wypracowania jasnych celów wychowania, określonej podstawy antropologiczno-światopoglądowej i wychowawczej roli, jaką może spełnić instytucja ze swoim planem działania.

Następnie autor opisuje dość szczegółowo koncepcję wychowawczą Aleksandra Sutherlanda Neill'a, autora projektu „Summerhill”. Opracował on model wolnej szkoły, w której dzieci wychowuje się na szczęśliwych ludzi.

Następną postacią, którą spotykamy na kartach książki, jest brazylijski pedagog Paulo Freire. Jest on przedstawicielem pedagogiki wolności, zmierzającej do wyzwolenia całych uciskanych mas Ameryki Łacińskiej. Celem działań wychowawczych jest „uświadomienie” przez człowieka swojej aktywnej roli w życiu społeczeństwa. Freire zajmował się także kształceniem ludzi dorosłych i zwalczaniem wśród nich analfabetyzmu.

Po przedstawieniu powyższych dwóch sylwetek autor przechodzi do systemu wychowawczego ks. Bosko, któremu dał nazwę „system prewencyjny”. Przez wiele lat ks. Bosko był raczej wychowawcą-praktykiem. Dopiero u schyłku swojego życia, i to wyraźnie na prośbę innych, utrwalił swoje idee na piśmie.

Rozum i religia

Filarami systemu prewencyjnego ks. Bosko uczynił religię i rozum, później dołączył do nich dobroć. Niewątpliwie, jak sam podkreślał, znaczny wpływ na jego powołanie pedagogiczne miał sen z dziewiątego roku życia. Sen opowiada o zachowaniu się Janka Bosko wśród wielkiej gromady chłopców, którzy bili się, przeklinaли lub śmiali się. Janek Bosko próbował uciszyć ich i wprowadzić pokój przy pomocy pięści. Oczywiście to nie przyniosło żadnego skutku. Nagle zauważył ładnie ubranego pana, który powiedział mu: musisz pozyskać ich dobrocią i miłością, a nie pięściami. Ks. Bosko patrząc na ten dziwny sen z perspektywy wielu lat swojej pracy wśród biednych chłopców, dostrzegał między tymi dwoma faktami duże związki.

W 1864 roku ks. Bosko przeprowadził rozmowę z Franciszkiem Bodrato, wykwalifikowanym nauczycielem. Ten ostatni od dłuższego czasu obserwował ks. Bosko i jego pedagogiczne poczynania. W rozmowie ks. Bosko jasno zaznaczył, że „rozum i religia są podstawowymi filarami mojego systemu wychowawczego” (s. 41).